

ВИЯВЛЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ДИСПРОПОРЦІЙ ТА ЇХ ОЦІНЮВАННЯ

УДК 332.1:330.368(477)

Єрмоленко О.О. викладач кафедри
державного управління,
публічного адміністрування
та регіональної економіки,
ХНЕУ ім. С. Кузнеця,
Україна

Проблема диспропорцій у розвитку територій, загострюється в силу прогресуючої урбанізації та нерівномірного розміщення факторів виробництва. У свою чергу ці процеси можуть надавати і певний позитивний вплив на розвиток територій, оживляти конкуренцію регіонів. Саме цим продиктована необхідність визначення параметрів допустимих територіальних відмінностей у рівнях розвитку та відповідних орієнтирів вирівнювання. При цьому важливо проводити оцінку не тільки в цілому по економіці, але і за окремими видами діяльності, що відображає ту чи іншу спеціалізацію територій. З урахуванням цього необхідно визначити для конкретних типів територій способи та інструменти згладжування регіональних диспропорцій та проведення відповідної регіональної політики.

Проблеми соціально-економічного розвитку територій і вирівнювання просторових диспропорцій привертають до себе постійну увагу. Наукові дослідження в галузі регіональної політики та управління, в яких аналізуються питання просторового розвитку економіки, представлені у працях таких вітчизняних і зарубіжних вчених-регіоналістів, як М.О. Кизим, О.В. Туркіна, К.В. Павлов, К.М. Березька, О.М. Березький та В.В. Маслій та інші.

Існує ряд типових соціально-економічних проблем, що пов'язані з диспропорціями. Одними з найбільш вивчених видів диспропорцій вважаються регіональні, які характерні для майже усіх країн світу, навіть досить розвинених. На проблему територіальної нерівності існують дві зовсім різні точки зору. У відповідності з першою для того щоб цілісний господарський комплекс певної держави набував сталого розвитку, соціально-економічні відмінності між її областями чи регіонами не

повинні занадто різнитися. З іншої точки зору слідує, що регіональні асиметрії не тільки неминучі, але й виступають гарним стимулом для територій, що відстають у своєму розвитку, у зв'язку з чим такі різноманітні контрасти представляють собою не стільки брак розвитку, скільки його стійкий та закономірний рівномірний процес.

У сучасних умовах для більшості регіонів України характерна ситуація, коли міжрегіональні відмінності за рівнем економічного і соціального розвитку розрізняються у рази. При цьому відмінності між районами в межах одного регіону можуть бути більшими, ніж відмінності між цим і найбільш розвиненими сусідніми регіонами.

Соціально-економічні відмінності всередині регіонів формуються під впливом безлічі факторів (об'єктивні – природно-кліматичні, природно-ресурсні, демографічні та суб'єктивні – законодавчі, інвестиційні, програмно-цільові) [1] і можуть проявлятися в різноманітних формах:

різноспрямований рух загальнорегіональних і внутрішньорегіональних процесів;

висока інтенсивність процесу диференціації соціально-економічного становища регіонів;

поглиблення диференціації показників розвитку між окремими групами регіонів;

посилення внутрішньорегіональної периферійності, що виявляється у зростанні відставання соціально-економічного розвитку районів від рівня розвитку регіонального центру;

велика інтенсивність процесу поляризації деяких регіонів порівняно з іншими регіонами, чиї агреговані показники помітно нижче.

Для формування стратегій та програм розвитку регіонів необхідно здійснювати постійну оцінку існуючих диспропорцій. Існує безліч методів дослідження цього явища. Наведемо лише деякі з них.

Диспропорції в розвитку регіонів часто оцінюють за допомогою показника валового регіонального продукту на одну особу. Також можна зустріти методики, у яких фігурує як основний показник рівня доходів бюджету на одну особу, що дозволяють проаналізувати та робити обґрунтовані висновки про рівень забезпеченості соціальних стандартів [1].

Розповсюдженою є методика виявлення територіальних диспропорцій, що заснована на аналізі сфер діяльності, що розповсюджені у певному регіоні. Так, К.В. Павлов пропонує окремо досліджувати такі сфери діяльності як сфера виробництва (рівень валового внутрішнього (регіонального) продукту (ВВП), темпи зростання ВВП на душу населення, співвідношення темпів зростання інвестицій в основний капітал і ВВП, зростання експортного потенціалу та ін.); фінансову сферу (ставка за кредитами банків, зростання інвестицій в основний капітал, індекс співвідношення податків та інших надходжень в регіональний бюджет і ВВП регіону та ін.); соціальній сфері (частка оплати праці в ВВП, рівень прожиткового мінімуму, співвідношення середньомісячної заробітної плати і прожиткового мінімуму, заборгованість по виплаті заробітної плати, пенсій і допомоги тощо) [2]. К.М. Березька, О.М. Березький та В.В. Маслій більше схиляються до визначення розміру регіональних диспропорцій за допомогою методів просторової економетрики [3].

Необхідність управління внутрішньорегіональними соціально-економічними відмінностями обумовлена, насамперед, відсутністю дієвих механізмів, спрямованих на згладжування існуючих диспропорцій як в напрямку забезпечення відповідного рівня життя, так і в створенні єдиного комплексу необхідних заходів економічного регулювання та правового забезпечення діяльності регіонів, які повинні сприяти посиленню процесу розвитку міжрегіональних взаємодій. До того ж різниця у рівні життя, у цінах, у якості наданих соціальних послуг на місцевому рівні відчувається сильніше, ніж на міжрегіональному рівні.

Перспективи згладжування асиметрії регіонів у визначеній мірі залежать від їх можливості внутрішньорегіонального перерозподілу ресурсів. Очевидно, що їх у проблемних регіонах значно менше, тому у них набагато вже простіру для маневру ресурсами [4].

Цілеспрямована зміна внутрішньорегіональної диференціації в бік зменшення (а іноді і збільшення) має бути результатом усвідомленої довгострокової соціально-економічної політики регіону. Ця обставина, у свою чергу, передбачає розробку відповідної стратегії скорочення внутрішньорегіональних відмінностей, що є складовою частиною

регіональної стратегії соціально-економічного розвитку, яка базується на загальній соціально-економічній Стратегії розвитку регіонів України.

Регіональні органи управління мають на практиці враховувати особливості кожного району, стимулювати подолання замкнутості у своєму розвитку за допомогою посилення інтенсивності міжрайонних зв'язків, застосовувати різні механізми згладжування внутрішньорегіональних відмінностей, таких, як інвестиційний, трансфертний і податковий.

Такі дії неодмінно призведуть до покращення соціально-економічного становища як у середині регіону, так і в Україні в цілому.

Література

1. Кизим М.О. Дослідження міжрегіональних диспропорцій соціально-економічного розвитку в Україні / М.О. Кизим, Т.О. Мощицька // Проблемы экономики. – 2011. – № 2. – С. 36 – 39.

2. Павлов К.В. Управление экономикой с учетом воспроизводственных диспропорций / К.В. Павлов [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/2926/St_34_05.pdf?sequence=1

3. Березька К.М. Оцінювання диспропорцій регіонального розподілу іноземних інвестицій в Україні / К.М. Березька, О.М. Березький, В.В. Маслій // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 12(150). – С. 106 – 114.

4. Туркина О.В. Методы оценки и механизмы сглаживания пространственных диспропорций в социально-экономическом развитии регионов : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (региональная экономика)» / О.В. Туркина. – Санкт-Петербург, 2014. – 17 с.